

LITTERATUR

KUNG OSCAR OCH NORGE

Av fil. dr ALF ÅBERG

I andra delen av Oscar II:s *Mina memoarer*, det norska avsnittet (Norstedts, pris 42: —) kommer man kungen nära in på livet. Under sin för-tvivalade kamp för unionens bibehållande söker han inte dölja sina tankar. Läsaren får en inblick i hans rika personlighet: majestätisk, religiöst för-tröstansfull, principfast och hårt känsl-loengagerad. Unionsstriderna gjorde honom alltmera desillusionerad. Från sin romantisk-monarkiska utgångs-punkt var han oförmögen att rätta sitt handlingssätt efter de politiska reali-teterna, på en gång tragiskt oförstådd och själv oförstående inför händel-serna.

Kung Oscar var klart medveten om att kungamakten var det sammanhål-lande elementet i den svensk-norska unionen. Bevarandet av unionen var också kungstanken i hans politik. »Unionen av 1814 är för hela den skandinaviska halvön en välsignelse och dess upplösning vore alltså ett ont mot vilket föreningens brister måste väga lätt», framhöll han under den upprörda vetostriden i Norge åren 1883–1884. Bara någon enstaka gång antyder han varför han så helhjärtat stred för unionens bibehållande. En orsak ligger i öppen dag: så länge unionen bestod, innebar den en styrkekälla för kungamakten. Vid nå-got tillfälle anger kungen en annan och för framtiden mera väsentlig orsak, nämligen den försvarspolitiska.

Försvarsfrågan var viktigare än de flesta andra, skrev han. Den fick inte bli lidande på grund av statsmakter-nas tillfälliga strider.

På memoarernas första sida vittnar kungen om sina uppriktiga unionella känslor, sin kärlek till båda folken. Han var också väl utbildad för sin uppgift som unionskung. Han behärs-kade det norska språket bättre än nå-gon annan i den Bernadotteska släk-ten, enligt vad han själv försäkrar, han hade tjänstgjort på norska örlogs-fartyg och var grundligt insatt i Nor-ges ekonomiska och kulturella förhål-landen. Han »trivdes i Norge och med norrmän» och ansåg att det norska folket borde gengälda dessa kungliga känslor inte bara vid uppvaktningarna utan också vid valurnorna. När så inte skedde blev han besviken, men skulden låg inte hos folket, ansåg han, utan hos de politiska »förförarna».

Kung Oscar såg som sin viktigaste uppgift att medla mellan de stridande parterna. Den framväxande nationa-lismen var unionens farligaste fiende: i Sverige blev den konservativ, i Norge vänsterradikal. Under sina strä-vanden att utjämna motsättningarna ställde sig kungen — för att välja ett tillspetsat uttryck — till vänster om den svenska högern och till höger om den norska vänstern och förlorade därmed stödet för sin politik i bägge lägren.

Med lika stor förbittring uttalade

sig kungen om den »uppskruvade nationalkänslan», var han mötte den. Han vände sig mot den »kroniskt norskfientliga delen av den svenska pressen» och förklarade att de eftergifter han gjorde åt norrmännen under 1883–1884 års riksstrid var ett offer, som blivit tyngre och större genom den otack och bitterhet med vilket det bedömdes av många svenskar. »Men det befanns smekande för den svenska svenskheten att giva norrmännen betalt för de många prov på halsstarrighet, som dessa under årens lopp givit.» Med stor harm vände han sig också mot de svenska planerna att inskränka norrmännens inflytande på de utrikes ärendena — det var sårande mot »det mindre, men därför ömtåligare folkets självkänsla». Och rent allmänt uttalar han sig om den norska högern, att den med andra länder delat tre egenskaper som bragt den på fall, nämligen blindhet, maklighet och modlöshet.

Med samma vrede vände han sig mot den norska nationalismen i vänsterdräkt, sådan han fann den förkroppsligad i hans och unionens store fiende Björnstjerne Björnsson, »denne inbilske man, denne den moderntnorska-selvnokhetens nästan till karikatyr överdrivna inkarnation». Karakteristiken vittnar om hur främmande Oscar med alla sina bokliga kunskaper var för Norges kulturella storhetstid och för de krafter som rörde sig i det norska folkdjupet. Radikalismen var för honom något dubiöst: den sökte sitt stöd hos den lätt uppörda massan och vann sina framgångar genom oärlighet. Med denna ståndaktiga inställning mot alla förändringar kom han helt naturligt i ett besvärligt förhållande till de norska politiska ledarna.

Kung Oscar trodde på sin rättvisa sak. Sanningen var hans försvarsvapen mot samtidens angrepp, försäkrade han; en kommande historieskrivning skulle rättfärdiga hans politik. Memoarerna är hans eget bidrag till denna hävdateckning, värnet för hans eftermäle. Han är konsekvent och trogen sina monarkiska principer. De eftergifter han då och då tvingas göra ändrar ingenting i hans inställning. Han har en religiös förtröstan och anropar ofta Gud i sin höga kamp. »Måtte Gud giva mig självbehärskning och klokhet men, om det behövs, även hänsynslös kraft att styra statsskapet genom de farliga bränningar, i vilkas närhet det utan mitt förvållande (jag vågar säga så, och utan att nedslå ögonen) har råkat», utbrister han en gång efter år 1884, då parlamentarismen brutit igenom och »den gamle demagogen» Johan Sverdrup blivit statsminister.

Även om kungen var förtvivlad över de politiska partierna i Norge, gav han aldrig upp hoppet om norrmännen, »ett folk, som ehuru misslett, dock i grund och botten är ärligt, gott och kraftigt som få.»

Efter år 1884 var kung Oscar en slagen och desillusionerad man. »Av min dystra sinnesstämnings djup bleknade för alltid mitt hår», skriver han detta år. Han fortsatte att föra sina anteckningar till de konservativas stora valnederlag hösten 1898, »en av de mest sorgliga som jag upplevat». Det förefaller som om kungen tänkt fortsätta sina memoarer, men tiden räckte inte till, och efter unionsbrottet år 1905 var han en bruten man. Som en berättelse om en principfast monark och hans kamp med en hopplös uppgift är dessa norska memoarer ett unikt och gripande dokument.